

Az önismeret iskolája

Mi, hatvan éven aluli fiatalok, ifjoncok, süvölvények meglehet, nem is tudtuk eddig, minő boldog korszakban élünk. Avagy nem az-é a boldogság teteje, ha van kiról példát vennünk? Ha van kihez igazodnunk, ha van kire fölnéznünk, ha van, akit csalhatatlannak tarthatunk? Bizony, csakis ez adhat erőt a mindennapok küzdelmeiben, ez dobogtatja meg szívünket, ha már-már csüggedznénk, ebből merítünk, mint tiszta forrásból, innen a kitartás, ha kitartunk, a hősiesség, ha hősök vagyunk és viszont.

Hát emiatt mondható hézagpótlónak Marosi Ildikó és Erdélyi Lajos könyve*. Hűsz — nevezük így — kevésbé fiatal, azaz hatvanon fölüli író vall benne életéről és irodalomról, lobogó szövétnék gyanánt világítván előttünk, hogy le ne térjünk az egyedül igaz útról, hanem az ő nyomdokaikat kövessük, tőlük tanuljunk becsületet, egyenességet, szerénységet, és mellesleg, de korántsem mellékesen, elleshessük az irodalmi alkotómunka műhelytitkait. Csak és csakis a hála ültetett az írógéphez most, valamint az a vágy, hogy nemzedéktársaimmal megoszthassam a Nagy Titkot, főlhívjam figyelmüket az említett tiszta forrásra, hogy majdan mi is elmondhassuk, amit e könyv egyik megkérdezettje eléggé nem méltányolható szerénységgel így fejezett ki: „Ha az ember leél hat évtizedet, nem sajnál semmit. Örvend, hogy él, s hogy valamit adott a társadalomnak.“

Valóban irigylésre méltó sors. Mert végül is — ez a könyv a bizonyosság — az ember maga tudja legjobban, hány pénzt ér, mit végzett, mit mulasztott el, egyáltalán: hol a helye. „— Van valami mégis, amit úgy érez [!], elmulasztott?“ — kérdi a riportert. „— Nem voltak vágyakozásaim, amit [!] ne tudtam volna kielégíteni... — Van valami, amit hiábavalónak érez a munkáiból? — Még azt se tudom. Ez ugyan dicsekvésnek tűnhetik. De én nem csináltam ok nélkül semmit, ha visszagondolok...“ — Más: „Az már hengegés volna, ha azt mondanám, nem akartuk itthagyni ezt a földet, hogy én egy pluszt jelentettem volna az itteni magyarságnak... — Nem csalódtok soha eszmékben, illúziókban? — Nem tettem hamis dolgokra, tévhitekre... Nem tartozik nekem az élet semmivel...“ — Ugye, mily nemesen egyszerű? — „Volt, amikor megtámadott sebzett vadkan, a puska-fogóm felmenekült a fára, én megőriztem a hidegvérem, s az életem olyan izgalmas kalandja volt ez, amit még élveztem is...“ — „Az élet olyan helyzetekbe sodort, hogy ha akartam, ha nem, hőssé kellett válnom...“ — „...célhoz sosem értek, de mennetek kell... az emberi küzdelem iramló áramához sosem ér... Vagy talán összetéveszttem azzal, amikor azt írtam, hogy utamról nem fogok semerre letérni... — S melyik ez az út? — Én magam sem tudom. Mindenesetre sokkal közelebb van hozzám, még a ki nem teljesedés formájában is a szocializmus, mint a kapitalizmus. A kapitalizmust teljesen elítélem és elvetem.“ — Továbbá: „Építéssel kezdtem az életem. En különben mindenütt, akárhová kerültem, mindenütt csak építettem. Mindenütt a kezdés, a földtörés, az első kapavágás volt az enyém. De nem bántam: építeni szép!“ — „...költői elhivatottságom mellett azoknak az időknék szükséges, becsületes munkása voltam...“ — Ám megpendül a bölcs belenyugvás bűg gondokahangja is. Imé: „— Bűszke vagyok arra, hogy negyven év közéletiség alatt negyven bukást értem meg... Én bukott vezércikk-író is vagyok...“ — „— Engem elfelejtettek. Engem annyira elfelejtettek... de nem panaszként mondom. Én erre fütyülök.“ — „Elég volt a dicsőségből is, a vereségből is, mindenből.“

Nem kevésbé tanulságos, amit az alkotás, a tanulás, a szakmai művelődés titkairól, az alkotás módszereiről megtudunk. Példának okáért: „—...sohasem írt penzumként? [!]? — Soha. Csak akkor tudok írni, ha megszólal bennem, saját mélyemből a fájó zene. Csakis akkor írok. De még azt is sokszor elvetem. Ha nincs belső témám, ami megfogott, akkor nem írok. Sokszor éjszaka, ha felébredek, akkor jön el a téma.“ — Tanulságos: a zene meg az éjszaka motívuma többször is visszatér: „— Mert annyira szerettem a klasszikus pontosságot és teljességet, metrumba és polifóniába idegzett fülemnek szoborba költözött zene volt minden verssor... Felébredtem, belém esett egy verssor, le kellett írnom, azonnal meg-

* Marosi Ildikó — Erdélyi Lajos: Közélepek. Hűsz romániai magyar író. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 1974.

írni a verset is, mert minden elillan, ha az ember nem rögzíti le...“ — Továbbad: „Az önkifejezés vágya kényszeríti az embert, hogy tovább írjon... Van egy belső ritmus, zene, ami belülről szól az emberben... Valahol itt kezdődik a művészet, az alkotás...“ — És hol végződik? — „...egyszer csak önkéntelenül leírja az ember a sort. Nem is tudja, mit írt le, csak amikor olvassa, utólag látja, hogy pontosan ez hiányzott... Én azokat [a verseket] tartom a magamhoz [!] legközelebb állónak, amelyekben nemcsak a magam, hanem a népem sorsát is kifejezem. Több ilyen versem van, sőt nagyon sok.“

Míndezek után mi is megkérdézhetjük a riporterrel, hogy „tulajdonképpen a mesterségbeli tudást hol szerezheti meg az ember, ha történetesen író vagy költő? — Itt rá kell mutatnunk arra (fájdalom, nagyon is elterjedt) balítéletre, amelyet irodalmi lapjaink versszerkesztői unos-untalan hangoztatnak, biztatván a kezdőket, hogy olvassanak klasszikusokat, és hasonló balga tanácsokat adnak. Holott a dolog nyitja sokkalta egyszerűbb: „— ...ez jön magától. Ennek igénye velünk született tulajdonság.“ — „Az én mondanivalóm eleve kizárta az utánzást...“ — „...tanultam Zolától, de nem a naturalizmusát, hanem a szókimondását. Mert ugye a paraszt és a munkás is káromkodik. Nálam ezekben a kifejezésekben van bizonyos forradalmi erő, és van folklór is... Művészi erővel és művészi fokon. Az expresszionizmust is valaki rámfogta... Én nem is ismertem annak idején az úgynevezett német expresszionista regényeket...“ — „...hol tanulta a költői mesterséget? — Sehol. Gyermekkoromban tíz [!] évig a nagyműveltségű, sokat olvasott [?], pontosabban engem olvasztató nagybátyám... mellett éltem... De ez alatt a tizenkét [!] év alatt mi mást nem olvastunk, csak a magyar klasszikusokat, Petőfit, aztán Shakespeare-t, orosz és francia klasszikus regényeket. Modern költő nem volt a házban, Adyt soha nem olvastam[,] csak Lovászi [bocsánat, y!] Károly gúnyolódásaiból, Ady-persziflázsáiból hallottam először ütemeket, sorokat vagy félsorokat belőle... Tehát az első kötetem a megújult magyar lírának a teljes nem ismerése mellett [!] íródott...“ — „Nekem nem volt kimondott irányzatom, én egyszerűen kifejeztem önmagam... Amit átéltem, mélyen életem át, máig sem vesztek el belőle egyetlen molekula sem... magamban hordom átéléseimnek minden lehetőségét, potencialitását. Bennem nem halványul el semmi... Zenét sohasem tanultam, de minden klasszikus művet első taktusai után felismerem...“ — „— A régebbi kötetben nemigen találunk rimes verseket, ebben a kötetben pedig sokszor összecsengenek a sorok. — Erről nem tehetek. Akkor sem akartam úgy írni, hogy ne legyen rím, s most se akarok úgy írni, hogy rím legyen. Hogy véletlenül hol rimes, hol nem rimes, ez a belső öntörvény megnyilvánulása.“

Gnóti szeautón — hirdeté a delphoi-i templom főírata. Ha az önismeretnek majd iskolája nyílik — ideje már —, nyugodt lélekkel ajánlhatjuk kézikönyvül ezt a kötetet. Köszönet érte!

Plugor Sándor rajza

H. K. 1937